

"Νεοφιλελεύθερος φασισμός και σχολείο. Για τη μάθηση της μη-φασιστικής ζωής."

Του Θεόδωρη Σάρα.

Στην παρέμβαση αυτή δεν θα εστιάσουμε στο ρομαντικό νεοφασισμό που εμφανίζεται στα παγκόσμια δίκτυα της κυριαρχίας, πιο δυναμικός μετά το 2008. Δεν γίνεται επίσης προσπάθεια αναγωγής του φασισμού στις συνθήκες της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης. Αντίθετα ακολουθούμε ένα δρόμο, που υποστηρίζει πως ο φασισμός στις μέρες μας, ταυτίζεται με το κυρίαρχο δόγμα του νεοφιλελευθερισμού, το φονταμενταλισμό της αγοράς, και το πνεύμα του οικονομικού ορθολογισμού, που έχει ενσταλάξει κάθε στιγμή της καθημερινής ζωής. Θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε εκείνες τις τάσεις στο επίπεδο της μικροφυσικής καθημερινότητας, στα πλαίσια του σχολείου, οι οποίες οδηγούν στην ανάδυση του νεοφιλελεύθερου φασισμού, και να δείξουμε πως ακόμα και η νεοναζιστική έκβαση του είναι μία επιλογή ατομικών και συλλογικών δρώντων μέσα στον καπιταλισμό, που αναδύεται από τις πρακτικές διακυβέρνησης κι ελέγχου. Το σχολείο είναι μία από αυτές.

Νεοφιλελευθερισμός, πρωτοφασισμός, σχολείο, πανοπτικό, διακυβέρνηση, επιθυμητικές μηχανές, μάθηση.

Νεοφιλελεύθερος πρωτοφασισμός

Ο φασισμός ενυπάρχει μέσα στην ιεραρχία των θεσμών μίας κοινωνίας, η οποία αναδύεται στα πλαίσια της καπιταλιστικής κωδικοποίησης, και της αξιωματικής του. Όπως λένε οι Ντελέζ και Γκατταρί (N&G) "... η επιθυμία παράγει κάτι πραγματικό ή η επιθυμητική παραγωγή δεν είναι τίποτα άλλο παρά η κοινωνική παραγωγή. Δεν μπαίνει ζήτημα να ορίσουμε για την επιθυμία μία ιδιαίτερη μορφή ύπαρξης, μία διανοητική ή ψυχική πραγματικότητα, αντίθετη από την υλική πραγματικότητα της κοινωνικής παραγωγής." (Deleuze Gilles Guattari Felix 1977:38) Ξεκινώντας από αυτή τη θέση προσεγγίζουμε το φασισμό ως κοινωνική κι επιθυμητική παραγωγή. Ο φασισμός συνδέεται άμεσα με τις επιθυμίες των ανθρώπων, οι οποίοι επενδύουν σε ένα μαζικό φαινόμενο, προκειμένου να τις ικανοποιήσουν μέσα στις κοινωνικές τους συναρθρώσεις. Οι παρανοϊκές αφηγήσεις των μεγάλων γραμμομοριακών συνόλων: του έθνους, της φυλής, της αγοράς, της τάξης, δεν μπορούν να αναχθούν γραμμικά σε μία οικονομική, πολιτική ή ψυχολογική βάση. Οι κοινωνίες ή καλύτερα οι κοινωνικές πολλαπλότητες δημιουργούνται στη διαρκή κίνηση και την ταλάντευση τους ανάμεσα σε δύο τύπους κοινωνικής επένδυσης: το διαχωριστικό και το νομαδικό.

"...υπάρχουν δύο τύποι κοινωνικής επένδυσης, ο διαχωριστικός κι ο νομαδικός, όπως και δύο πόλοι του παραληρήματος: ένας τύπος ή πόλος παρανοϊκός- φασιστοειδής, που επενδύει το σχηματισμό της κεντρικής εξουσίας, τον υπερεπενδύει κάνοντας τον το αιώνιο τελικό αίτιο όλων των κοινωνικών μορφών της ιστορίας, αντι-επενδύει τους εδαφικούς κλοιούς ή την περιφέρεια και απο-επενδύει κάθε ελεύθερη παράσταση της επιθυμίας – ναι είμαι από τους δικούς σας, ανήκω στην ανώτερη τάξη και την ανώτερη φυλή· και ένας τύπος ή πόλος σχιζο-επαναστατικός που ακολουθεί τις γραμμές φυγής της επιθυμίας, διαπερνά τον τοίχο και διοχετεύει τις ροές, στήνει τις μηχανές του και τις ομάδες του, συγχωνευμένες μέσα σε εδαφικούς κλοιούς ή στην περιφέρεια, με μία μέθοδο αντίθετη από την προηγούμενη· δεν είμαι από τους δικούς σας, ανήκω στην κατώτερη φυλή, είμαι ζώο, είμαι νέγρος" (Deleuze Gilles Guattari Felix 1977:319)

Ο φασισμός υλοποιείται στο επίπεδο όλων εκείνων των πρακτικών διακυβέρνησης της εξουσίας μέσα στον καπιταλιστικό κόσμο. Αναδύεται μέσα στην καθημερινή ζωή των νεοφιλελεύθερων υποκειμένων, στις διαδικασίες συσσώρευσης της δύναμης (στην οικονομία, την πολιτική, την επιστήμη, την επικοινωνία κ.α), στις σημειωτικές, που νομιμοποιούν αυτές τις δομές,

και σε όλα τα παραπάνω. Γιατί στην εποχή μας ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνικής επένδυσης της επιθυμητικής παραγωγής. Θεωρούμε ότι αυτή η αισθητική του ζειν μέσα στο μαζικό παραλήρημα των δισεκατομμυρίων εξατομικευμένων υποκειμενοποιήσεων, στα δίκτυα της Αγοράς, είναι ο κεντρικός πυρήνας της νεοφασιστικής παράνοιας – και όχι ο κορπορατιστικός κεντρικός μύθος της Άριας Φυλής ή του έθνους.

Ο νεοφιλελεύθερος φασισμός συνδέεται με τις σχέσεις εξουσίας, όπως αυτές διατάσσονται στην ανάδυση των γραμμομοριακών συνόλων των δικτύων του παγκόσμιου καπιταλισμού. Σε αυτά τα σύνολα διάφορες διαδικασίες παραγωγής νοήματος και αναπαραστάσεων δίνουν το δικό τους ρυθμό στις διαδικασίες υπαγωγής των ατόμων στην κυριαρχία. Το βασικό χαρακτηριστικό όλων είναι η στάση ότι το ανταγωνιστικό άτομο – κι όχι η κοινωνία, που η μετανεωτερικότητα με την Θάτσερ κήρυξε ως ανύπαρκτη – ερχόμενο στην αγορά είναι υπεύθυνο για την προσωπική του πορεία. Πρόκειται για μία παρέμβαση στη μοριακή δομή των κοινωνιών, που οδηγεί τελικά στην εξατομίκευση και τον πόλεμο όλων εναντίων όλων. Βασισμένοι στην ανάλυση του Giroux οι P. Taylor Webb, Kalervo N. Gulson ορίζουν ως πρωτοφασισμό “μία ομάδα επίμονων συνθηκών μέσα στα νεοφιλελεύθερα Κράτη και μία ομάδα επίμονων συναισθημάτων, επιθυμιών και πρακτικών που θεσμίζουν τις νεοφιλελεύθερες υποκειμενικότητες.” (Webb & Gulson 2012) Επομένως ο νεοφιλελεύθερος φασισμός αναφέρεται στην καθημερινή ζωή των μοριακών μας σχέσεων, κι όχι απλά στην εφαρμογή ενός νεοφασιστικού προγράμματος από την κυριαρχία, που βρίσκεται στις κορυφές των πυραμίδικών μας κοινωνιών, πάνω στις κοινωνικές συναρθρώσεις.

Ο Ουμπέρτο Έκο θα μας δώσει τα χαρακτηριστικά των μεγάλων συνόλων, που παράγουν την κοινωνική επένδυση του φασισμού, αλλά και αναδύονται ως αγέλες από την κοινωνική παραγωγή. Η ύπαρξη ενός από αυτά τα χαρακτηριστικά αρκεί για να λειτουργήσει ως παράξενος ελκυστής για την ανάδυση του φασισμού.

Το πρώτο χαρακτηριστικό του πρωτοφασισμού είναι η λατρεία της παράδοσης. “Συνεπώς, δεν μπορεί να υπάρξει καμία πρόοδος στη γνώση. Η αλήθεια έχει ήδη καταγραφεί μια για πάντα, κι εμείς το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να συνεχίζουμε να ερμηνεύουμε το δυσνόητο μήνυμά της.” (Έκο 2010) Η αλήθεια, το τέλος της ιστορίας, η εκπλήρωση της αποστολής “ το αιώνιο τελικό αίτιο όλων των κοινωνικών μορφών της ιστορίας” (N&G). Μετά τη δεκαετία του ' 70 ο καπιταλισμός και η νεοφιλελεύθερη κωδικοποίηση του, γίνονται αντιληπτά ταυτόχρονα ως η γη της Επαγγελίας και ο τόπος της κατάπτωσης, ο παράδεισος και η κόλαση κάθε υποκειμένου, που οφείλει να αποδίδει τιμή και δόξα στον νεοφιλελεύθερο πόλεμο όλων εναντίων όλων. “Για τον πρωτοφασισμό, δεν υπάρχει αγώνας για τη ζωή· αντίθετα, η ζωή είναι ένας συνεχής αγώνας. Επομένως, ο ειρηνισμός ισοδυναμεί με συναλλαγή με τον εχθρό. Είναι κακός, γιατί η ζωή είναι ένας συνεχής πόλεμος... Εφόσον οι εχθροί πρέπει να ηττηθούν, θα πρέπει να υπάρξει μια τελική μάχη, μετά από την οποία το κίνημα θα έχει υπό τον έλεγχό του ολόκληρο τον κόσμο.” (Έκο 2010) Και οι εχθροί αναζητούνται στα υψίπεδα της καθημερινής ζωής των ατόμων, ενσαρκώνονται στο πρόσωπο του συνεργάτη, του συναδέλφου, του συμμαθητή, του γείτονα κλπ. Όλοι όσοι επιλέγουν την απελευθέρωση της επιθυμητικής παραγωγής από τον αγελαίο νεοφιλελευθερισμό, χαράσσοντας τη φυγή τους από τα όρια της καπιταλιστικής διακυβέρνησης στιγματίζονται και καταστέλλονται από τους πυλώνες της καπιταλιστικής κωδικοποίησης (κεφάλαιο, κράτος, θέαμα).

Ο πόλεμος όλων εναντίων όλων είναι το κυρίαρχο στρατιωτικό δόγμα της κοινωνικής τάξης (order) που αναδύεται από τις υποδουλωμένες ομάδες, ενάντια στους εξωταξικούς (disorder), της μοριακής πολλαπλότητας των ομάδων υποκειμένων.

“Πρόκειται λοιπόν μάλλον για διαφορά ανάμεσα σε δύο είδη συλλογών ή πληθυσμών: τα μεγάλα σύνολα και οι μικρο-πολλαπλότητες. Και στις δύο περιπτώσεις, η επένδυση είναι συλλογική, είναι η επένδυση ενός συλλογικού πεδίου· ακόμα κι ένα μόνο τεμαχίδιο συνδέεται με ένα κύμα, ως ροή που προσδιορίζει τον χώρο συνύπαρξης των παρουσιών του. Κάθε επένδυση είναι συλλογική, κάθε φαντασίωση είναι ομαδική και, με την έννοια αυτή, θέση πραγματικότητας.

Αλλά τα δύο είδη επενδύσεων διαφέρουν ριζικά. Το ένα μπορεί να αφορά τις γραμμομοριακές δομές στις οποίες υποτάσσονται τα μόρια, και το άλλο αντίθετα, μπορεί να αφορά τις μοριακές πολλαπλότητες, στις οποίες υποτάσσονται τα δομημένα φαινόμενα του πλήθους. Το ένα είναι επένδυση *υποδουλωμένης ομάδας*, τόσο στη μορφή κυριαρχίας όσο και στους αποικιακούς σχηματισμούς του αγελαίου συνόλου, που καταστέλλει και απωθεί την επιθυμία των προσώπων· το άλλο, επένδυση της *ομάδας-υποκειμένου* στις εγκάρσιες πολλαπλότητες που εμπεριέχουν την επιθυμία σαν μοριακό φαινόμενο, δηλαδή επιμέρους αντικείμενα και ροές σε αντίθεση με τα σύνολα και τα πρόσωπα.”(Deleuze Gilles Guattari Felix 1977: 323)

Η παρανοϊκή επένδυση των νεοφιλελεύθερων συνόλων βασίζεται στη σημειωτική της πολιτικής οικονομίας, που προσδίδει χαρακτηριστικά ταυτότητας γύρω από το νόμο του Αόρατου χεριού της αγοράς. Το Χρήμα και η Τιμή – που αντικαθιστούν την φυλετικά καθαρή ταυτότητα του Αίματος και της Τιμής – γίνονται οι αξίες της υπεριστορικής ανωτερότητας των “νεοφιλελεύθερων”, που κυριαρχεί στην εποχή του παγκόσμιου ενσωματωμένου καπιταλισμού. Οτιδήποτε κινείται πέρα από το Χρήμα και την Τιμή, διακρίνεται ως μη-κανονικό, για να ταξινομηθεί, και να ελεγχθεί ως απόρριμμα, στις λίστες ανεργίας, στην υπηρεσία πρόνοιας, στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των μεταναστών, στις φυλακές, μακριά από τον κόσμο των καθημερινών “ηρώων”, που ανταγωνίζονται μέχρι θανάτου στα πλαίσια της Αγοράς. Βιομήχανοι, τραπεζίτες, στελέχη επιχειρήσεων και όσοι βρίσκονται στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας αποτελούν τους σύγχρονους ήρωες της αγοράς, της σημειωτικής της καριέρας, τους ηγέτες του Χρήματος και της Τιμής.

Η Αγορά είναι το απεδαφικοποιημένο έδαφος όπου διεξάγεται ο νεοφιλελεύθερος πόλεμος, και στο οποίο αναδύεται ο *homo economicus*, το πρότυπο του Άριου στην αυγή του 21ου αιώνα. Μόνο που στο νεοφιλελεύθερο φασισμό δεν απορρίπτεται ο καπιταλιστικός τρόπος ζωής – όπως συμβαίνει κατά τον Έκο στο πρωτοφασισμό του 20ου αιώνα – αλλά επιβεβαιώνεται ως το ύστατο όριο των ροών της καθημερινότητας και περι-ορίζεται από την παρανοϊκή επένδυση του νεοφιλελεύθερου φασιστικού οικονομικού ορθολογισμού. Ένας ορθολογισμός που απορρίπτει κάθε κριτική στάση, και θυμίζει εκφράσεις του Γκαίμπελς όπως «όταν ακούω να μιλάνε για κουλτούρα αρπάζω το όπλο μου» ή «εκφυλισμένοι διανοούμενοι», «κουλτουριάρηδες», «παρηκμασμένοι σνομπ», «τα πανεπιστήμια είναι φωλιές κομμουνιστών»”(Έκο 2010) Γιατί “καμιά συγκρητιστική πίστη δεν αντέχει στην αναλυτική κριτική. Το κριτικό πνεύμα κάνει διακρίσεις μεταξύ των εννοιών, και αυτές οι διακρίσεις αποτελούν σημάδι μοντερνισμού. Στον σύγχρονο πολιτισμό, η επιστημονική κοινότητα επαινεί τη διαφωνία ως μέθοδο βελτίωσης της γνώσης. Για τον πρωτοφασισμό, η διαφωνία είναι προδοσία” Και στον 21ο αιώνα τα δίκτυα της κυριαρχίας στα ακαδημαϊκά φέουδα της επιστήμης στιγματίζουν ως προδοτικά αφελή την αναζήτηση οποιουδήποτε δρόμου πέρα από την αξιωματική του καπιταλισμού και την κυριαρχία της αγοράς. Το Χρήμα είναι υπεράνω όλων, και η επέκταση της Αγοράς ο ζωτικός χώρος του νεοφιλελευθερισμού.

Και όσοι τολμάτε να ονειρεύεστε διαφωνείτε, και αυτό “... αποτελεί σημάδι ποικιλομορφίας. Ο πρωτοφασισμός καλλιεργεί και αναζητεί την ομοιογενοποίηση οξύνοντας το φόβο του διαφορετικού. Η πρώτη έκκληση ενός φασιστικού ή πρώιμου φασιστικού κινήματος είναι η έκκληση ενάντια στους παρείσακτους.” (Έκο) Επομένως, ο πρωτοφασισμός είναι εξ ορισμού ρατσιστικός (διαχωριστικός θα έλεγαν οι Ν&Γ): διακρίνει, ταξινομεί, διατάσσει με σκοπό τον έλεγχο. Κι όποτε κάποιες υποκείμενες ομάδες προσπαθούν να στήσουν τις δικές τους μηχανές πολέμου, το κράτος θα κηρύξει τον πόλεμο για να τις καταστείλει ή να τις ενσωματώσει στην αξιωματική της “υπεραξίας” (οικονομικής, πολιτικής, θεαματικής κλπ) Η διαφορετικότητα στον νεοφιλελεύθερο φασισμό γίνεται αποδεκτή στο βαθμό, που αποδέχεται την παρανοϊκή επένδυση του νόμου του Αόρατου χεριού της Αγοράς, το πεπρωμένο του *homo economicus*, προκειμένου να γίνει πηγή “υπεραξίας”.

Σε αντίθεση με την Έκο, ο νεοφιλεύθερος πρωτοφασισμός δεν “πηγάει από την ατομική ή

την κοινωνική απογοήτευση.” (Εκο 2010) Δεν αφορά κάποια απογοητευμένη μεσαία τάξη (class) αλλά κινητοποιεί ως κοινωνική επένδυση τις επιθυμητικές μηχανές, ενσωματώνοντας τις στην διαδικασία της συσσώρευσης, τη νεοφιλελεύθερη βιοπολιτική. Οι χαμηλότερες μάλιστα τάξεις αποδεχόμενες τη μεγάλη αφήγηση του νεοφιλελευθερισμού, τη Νέα Ομιλία όπως αντηχεί στις πολύβουες Αγορές της κοινωνικής ζωής, υπομένουν την αναμονή στους σειριακούς χρόνους των ταμείων ανεργίας, του συστήματος υγείας, κ.α . Και η Νέα Ομιλία δεν είναι απλά το φτωχό λεξικό ενός λαϊκίστικου παραληρήματος, που η ελίτ, οι “από πάνω” επιβάλλουν ως σκέψη στους “από κάτω”. Η Νέα Ομιλία δεν αφορά μόνο τα λεκτικά στοιχεία της ενσωμάτωσης στην οικονομική ορθολογικότητα του καπιταλισμού. Είναι η πράξη της καπιταλιστικής τάξης (order), της μοναδικής τάξης, που αναδύεται στις πολλαπλότητες των πειθαρχικών θεσμών μίας κοινωνίας, που πολεμάει κάτω από τη σημαία της Αγοράς με τον ίδιο της τον εαυτό, κωδικοποιώντας και αποκωδικοποιώντας διαρκώς τις ροές της καπιταλιστικής συσσώρευσης, διαλύοντας κάθε τι κοινωνικό, εξατομικεύοντας κάθε ατομική μοναδικότητα.

Στην εποχή του νεοφιλελεύθερου φασισμού ο εχθρός δεν είναι κάπου έξω, αλλά εγκολπώνεται μέσα στο ζωτικό χώρο του παγκόσμιου καπιταλισμού, ο οποίος αναδύεται από την πολλαπλότητα των φιλελεύθερων υποκειμενοποιήσεων. Ο homo economicus στον πόλεμο όλων εναντίων όλων, διαχειρίζεται τον ίδιο τον εαυτό του ως δυνητικό εχθρό, εσωτερικεύοντας όχι μόνο το πανοπτικό βλέμμα της Αγοράς, αλλά και μία ηθική της επιμέλειας του εαυτού, ένα νέο ήθος, που προστάζει μία ελιτίστικη “περιφρόνηση προς τους αδύναμους” (Εκο 2010). Κι αυτή η περιφρόνηση αφορά και τις δικές του στιγμές αδυναμίας προσαρμογής στις διαταράξεις του συστήματος, την αδυναμία διαρκούς κίνησης στην καθημερινή ζωή του: παραγωγή, κατανάλωση, επικοινωνία, μάθηση, διαπροσωπικές σχέσεις, κ.α, ελαστικοποιούνται για να ισορροπούν με την εκάστοτε ιεραρχική just in time διαχείριση του ρίσκου. Η διαρκής (διαβίου) κίνηση, η ταχύτητα, η ευελιξία, η εξατομίκευση των διαδικασιών υποκειμενοποίησης αναδύονται μέσα από τη διαδικασία της ελαστικής καπιταλιστικής συσσώρευσης.

“Ο νεοφιλελευθερισμός αναζητά την μείωση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών ρίσκων που υιοθετούνται από τις φιλελεύθερες κυβερνήσεις, και όντως μεταφέρουν αυτό το ρίσκο στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων, και κυρίως στα ίδια τα άτομα. (Olssen & Peters, 2005). Δηλαδή παρέχει τους μηχανισμούς αυτορύθμισης μέσω της μείωσης του ρίσκου στα άτομα που υποτίθεται είναι υπεύθυνα για την επιμέλεια τους... Μέσω του νεοφιλελευθερισμού, οι κυβερνητικές πρακτικές αυτονομούνται και προσαρμόζονται στις τεχνικές που δίνουν έμφαση “στη μεγαλύτερη εξατομίκευση της κοινωνίας και την “υπευθυνοποίηση” των ατόμων και των οικογενειών τους” (Peters 2001). ... αυτή η “υπεύθυνη ατομικοποίηση” συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη συγκεκριμένων τεχνικών επιμέλειας του εαυτού.” (Webb, Gulson & Pitton 2014)

Έτσι το σύνθημα “Ένας Ηγέτης, ένας Λαός σε ένα Κράτος” διασπάται στα δίκτυα της κυριαρχίας σε έναν χαοτικό Αγώνα ανάμεσα σε εξατομικευμένα υποκείμενα, σε μία just in time επιθυμητική παραγωγή. Τα αγελαία γραμμομοριακά σύνολα δεν εκφράζονται πλέον ως Λαός, αλλά ως ατομικότητες, που συμμετέχουν στα δίκτυα της παραγωγής, της κατανάλωσης, του θεάματος, της επικοινωνίας. Το σώμα του Λαού, ο ζωτικός του χώρος, σκορπάει στα μήκη και τα πλάτη της παγκοσμιοποίησης, και δυνητικοποιείται στις βάσεις δεδομένων της κυβερνητικής επικοινωνίας. Κάτω από το Αόρατο χέρι της Αγοράς, οι νεοφιλελεύθεροι ηγέτες παίρνουν τη θέση τους, στο μάτριξ μίας παγκοσμιοποίησης, που λειτουργεί στις μικρο-πολλαπλότητες των καθημερινών συγκρούσεων, ανάμεσα στους ταξικούς και τους εξωταξικούς, μέσα και πέρα από τις εξατομικευμένες υποκειμενοποιήσεις.

“Μέσα σ’ αυτή την προοπτική, όλοι μαθαίνουν πως πρέπει να γίνουν ήρωες. Σε κάθε μυθολογία, ο ήρωας είναι ένα εξαιρετικό ον, αλλά για την πρωτοφασιστική ιδεολογία ο ηρωισμός είναι ο κανόνας. Αυτή η λατρεία του ηρωισμού συνδέεται στενά με τη λατρεία του θανάτου. Δεν είναι τυχαίο ότι ένα από τα συνθήματα που είχαν οι ισπανοί φαλαγγίτες ήταν το «viva la muerte»

(«ζήτω ο θάνατος»). Στις μη φασιστικές κοινωνίες, ο λαός μαθαίνει ότι ο θάνατος είναι κάτι το δυσάρεστο, που πρέπει να τον αντιμετωπίζει με αξιοπρέπεια· και οι πιστοί μαθαίνουν ότι είναι ένας οδυνηρός τρόπος για να περάσουν σε μια μεταφυσική ευτυχία. Αντίθετα, ο πρωτοφασίστας ήρωας αποζητά τον ηρωικό θάνατο, ο οποίος διαφημίζεται ως η μεγαλύτερη ανταμοιβή για μια ηρωική ζωή.” (Εκο 2010) Τι σημασία έχει η ζωή σε έναν κόσμο χωρίς Χρήμα και Τιμή; Τι νόημα έχει η κοινωνία χωρίς το ζωτικό έδαφος της Αγοράς; Ποιος είναι ο ήρωας που θα επεκτείνει το ζωτικό της χώρο; Μα ποιος άλλος από τον homo economicus.

Σε καμία περίπτωση ο κορπορατιστικός εθνικοσοσιαλισμός του Χίτλερ δεν μπορεί να ταυτιστεί με τον νεοφιλελεύθερο φασισμό της εποχής μας. Το νεοφιλελεύθερο παραλήρημα υπερεπενδύει στην αιωνιότητα της καπιταλιστικής κωδικοποίησης, την επιβεβαίωση της δύναμης της μηχανής της, της καταστολής κάθε επιθυμίας για έξοδο από τον καπιταλισμό. Ο νεοφιλελεύθερος φασισμός διακρίνει ανάμεσα σε εξατομικευμένα σώματα ικανά να ενσαρκώσουν τον αιώνιο λόγο του, και σε σώματα απορρίμματα, που ασθενούν λόγω των άστοχων επιλογών τους να παίξουν μέσα στα όρια του συστήματος. Ο διαχωριστικός φασισμός του Χίτλερ αποθέωνε την αιωνιότητα των αξιών της Άριας φυλής, την ομοιογένεια της ταυτότητας όσων ανήκουν στο ένα έδαφος, με ένα κράτος και έναν Αρχηγό. Ο διαχωριστικός φασισμός του νεοφιλελευθερισμού αποθεώνει την αιωνιότητα της ελευθερίας κίνησης των εμπορευμάτων, των εργαζόμενων, και των κεφαλαίων, τη διαρκή κωδικοποίηση/επανακωδικοποίηση των ροών, και των νέων περιφράξεων, από ένα μηχανισμό διακυβέρνησης, που κι αυτός με τη σειρά του διαχέεται ανάμεσα σε κόμβους κυριαρχίας. Τρόικα, eurogroups, διακυβερνητικά δίκτυα καθοδηγούν στο απεδαφικοποιημένο έδαφος της Αγοράς, τις ροές του χρήματος, του ελέγχου, της πληροφορίας (ανάμεσα και πέρα από κράτη, ηπείρους, τράπεζες, επιχειρήσεις, άτομα και θεσμούς). Και αν ο εθνικοσοσιαλισμός του Χίτλερ σκόρπιζε το θάνατο, το φόβο του θανάτου, τον αποκλεισμό από τη συλλογική ζωή της επιούσιας φυλής, ο νεοφιλελεύθερος νεοφασισμός σκορπίζει το φόβο του θανάτου σε όλους, που θεωρούνται δυνητικά επικίνδυνοι για το σαμποτάρισμα της μηχανής.

Σήμερα ο παραδοσιακός φασίστας του “Αίματος και της Τιμής”, είναι ένα μοναχικό εξατομικευμένο υποκείμενο, που επενδύει παρανοϊκά, στην αξία του κράτους, του ηγέτη, του κόμματος. Ο παραδοσιακός νεοναζί αντιμετώπος με την κυριαρχία στο μοριακό επίπεδο της καθημερινής του ζωής, καταφεύγει στην Άρια ταυτότητα ενάντια σε κάθε άλλη ταυτότητα, όχι όμως για την καθολική επιβεβαίωση της. Αυτή η στροφή στην νεωτερική παράδοση του κορπορατιστικού παντοδύναμου κράτους, της μηχανής κωδικοποίησης όλων των ροών, και η εξύμνηση της ανάγκης καταπίεσης όλων των επιθυμιών για τη διατήρηση της ανωτερότητας της μηχανής του είναι κι ένα από τα στοιχεία του πρωτοφασισμού. Όμως η παραδοσιακή φασιστική ταυτότητα ενσαρκώνοντας την ομοιογένεια των φυλετικά καθαρών, συνεχίζει να ομολογεί την πίστη στην ηθική της αγοράς και του ανταγωνισμού, ανάμεσα στα εξατομικευμένα άτομα στις γραμμές της παραγωγής, της κατανάλωσης, της επικοινωνίας, του θεάματος κλπ. Ο νεοφιλεύθερος φασισμός είναι η ταυτότητα, η αισθητική του ζειν εξατομικευμένα ως ανήκειν, ο αποκλεισμός της μόλυνσης από κάθετι εξεγερτικά διαφορετικό, η ίδια η ταυτότητα του μερικού, που όμως πλέον δεν παλεύει για την επιβεβαίωση του ως καθολικό, αλλά ως πόλεμος όλων εναντίων όλων. Ο άριος του νεοφιλελευθερισμού αποτελεί το σώμα του λαού της αγοράς, η εξατομικευμένη ταυτότητα της αγέλης, της Αγοράς, του Χρήματος και της Τιμής.

Ο Γκατταρί γράφει: “Σε αντίθεση με το φασισμό, οι ολοκληρωτικές καπιταλιστικές μηχανές διευθύνουν για να διαιρέσουν, να εξατομικεύσουν (particularize), και να μοριοποιήσουν τους εργαζόμενους, ενώ στο μεταξύ αξιοποιούν τη δυνατότητα τους να επιθυμούν. Οι μηχανές αυτές διεισδύουν στις γραμμές των εργαζομένων, των οικογενειών τους, των ζευγαριών, της παιδικής τους ηλικίας· εγκαθιστούν τους εαυτούς τους στην ίδια την καρδιά της υποκειμενικότητας και της θέασης του κόσμου των εργαζομένων. Ο καπιταλισμός φοβάται τα ευρείας κλίμακας κινήματα του πλήθους. Ο στόχος του είναι να έχει στην εντολή του αυτόματα συστήματα ρύθμισης. Αυτός ο

ρυθμιστικός ρόλος δίνεται στο Κράτος και τους μηχανισμούς σύναψης συμβολαίων μεταξύ των “Κοινωνικών Συνεργατών.” Και όταν ξεσπά η σύγκρουση έξω από τα προθεσμισμένα πλαίσια, ο καπιταλισμός επιδιώκει να την περιορίσει σε οικονομικούς ή τοπικούς πολέμους. Από την άποψη αυτή, πρέπει να αναγνωριστεί ότι η δυτική ολοκληρωτική μηχανή έχει πλέον ξεπεράσει εντελώς τη Σταλινική ομολογία του. (Guattari Felix 2009:169)

Ο νεοφιλελεύθερος πρωτοφασισμός, αναδύεται μέσα στα δίκτυα της εξουσίας, όπως αυτή διατάσσεται στις κοινωνίες του ελέγχου και τους πανοπτικούς μηχανισμούς της. Δεν υπάρχει καμία νεοφιλελεύθερη επιθυμητή μηχανή, η οποία δεν ιεραρχικοποιεί τις πρακτικές της σε πυραμίδες με σκοπό τον έλεγχο της παραγωγικότητας των σωμάτων, που συμμετέχουν στη λειτουργία της. Η πανοπτική οργάνωση των δικτύων εξουσίας – που αλλού αποκαλέσαμε κυβερνοπτικό – αποτελεί τη βάση της κοινωνικής παραγωγής του νεοφιλελεύθερου φασισμού γιατί ο φασισμός είναι πράξη, διακυβέρνηση, συναισθήματα, κι επιθυμίες: είναι ο κόσμος των γραμμομοριακών συνολοποιήσεων, του περιβάλλοντος των νεοφιλελεύθερων υποκειμένων.¹

“Παράλληλα με το φασισμό των στρατοπέδων συγκέντρωσης, που συνέχισαν να υπάρχουν σε έναν αριθμό χωρών, αναπτύσσονται νέες μορφές μοριακού φασισμού: ένας αργόκαυστος φασισμός στην οικογένεια, το σχολείο, το ρατσισμό, σε κάθε είδους γκέτο... Παντού η ολοκληρωτική μηχανή αναζητά κατάλληλες δομές, δηλαδή, δομές ικανές να προσαρμόσουν την επιθυμία στην οικονομία του κέρδους. Πρέπει να εγκαταλείψουμε, μια και για πάντα, την γρήγορη και εύκολη φόρμουλα: “Ο φασισμός δεν θα τα καταφέρει και πάλι.” Ο φασισμός τα έχει ήδη καταφέρει, και συνεχίζει να "τα καταφέρνει". Περνά μέσα από ένα πιο σφιχτό πλέγμα· βρίσκεται σε μια συνεχή εξέλιξη, στο βαθμό που μοιράζεται στην μικροπολιτική οικονομία της επιθυμίας αδιαχώριστα από την εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων.” (Guattari Felix 2009:171) Και το σχολείο ως πανοπτικός θεσμικός μηχανισμός, παράγεται ως κοινωνική αυτοπαραγωγή των παρανοϊκών μηχανών του νεοφιλελεύθερου φασισμού.

---

1 Για τον νεολογισμό του κυβερνοπτικού μπορεί κανείς να ανατρέξει στην διατριβή μου “Η δικτυακή θέσμιση του ελέγχου της πολυπλοκότητας: η περίπτωση της εταιρείας λογισμικού ασφαλείας Surf Control” στο εθνικό κέντρο τεκμηρίωσης, ηλεκτρονική διεύθυνση <http://openarchives.gr/view/379498>

Το σχολείο ως πανοπτική μηχανή παρανοϊκής πρωτοφασιστικής επένδυσης.

Είδαμε πως ο νεοφιλελεύθερος φασισμός δεν αφορά πια την εδαφικοποίηση της ανωτερότητας μίας Φυλής, αλλά τον πόλεμο ανάμεσα σε εξατομικευμένες ατομικότητες στο απεδαφικοποιημένο έδαφος της Αγοράς. Η νεοφιλελεύθερη υποκειμενοποίηση οδηγεί στην μοριακή ανάδυση πολλών καθημερινών μικροφασισμών και στο πλαίσιο του σχολείου. Για τον Γκατταρί “το πρόβλημα της εκπαίδευσης δεν είναι ιδεολογικό, αλλά είναι ένα πρόβλημα οργάνωσης της εξουσίας: είναι η ειδική εκπαιδευτική εξουσία που την κάνει να φαίνεται ως ιδεολογία, κάτι που είναι μία καθαρή ψευδαίσθηση.” (Guattari Felix 2009:38) Και η εξουσία από το δέκατο ένατο αιώνα και μετά αναδύεται μέσα από τις ορθολογικότητες διακυβέρνησης: της αλήθειας, του κράτους και της οικονομίας (Foucault 2008: 313) Αυτές οι ορθολογικότητες αρθρώνονται στις νεωτερικές κοινωνίες στην αρχιτεκτονική του Πανοπτικού. “Οικονομική ελευθερία, φιλελευθερισμός.. και πειθαρχικές τεχνικές συνδέονται ολοκληρωτικά μεταξύ τους. Στην αρχή της καριέρας του, γύρω στα 1792-1795, ο Μπένθαμ παρουσίασε το περιβόητο Πανοπτικό ως μία διαδικασία για θεσμούς όπως σχολεία, εργοστάσια, και φυλακές που μπορούσε να κάνει κάποιον ικανό να επιτηρεί την επαφή των ατόμων ενώ θα αύξανε την ικανότητα τους για κέρδος και την παραγωγικότητα τους... (Foucault 2008: 67)

Στα πλαίσια του σχολείου συμβαίνουν διαδικασίες υποκειμενοποίησης, που συνδέονται άμεσα τόσο με τη νεοφιλελεύθερη διακυβέρνηση της αλήθειας όσο και με την πανοπτική διαχείριση των σωμάτων των μαθητών/τριών. Στο σχολικό πανοπτικό αναδύεται ένα καθεστώς αλήθειας, που μορφοποιείται ως μηχανισμός γνώσης κι εξουσίας, δηλαδή διαχείρισης του οντολογικού δυϊσμού του τι είναι αληθές και τι είναι ψευδές. Το σχολείο είναι μία μηχανή, που λειτουργεί ως κόμβος ροών, στα πλαίσια του καπιταλισμού. Και:

“Κάθε κοινωνία έχει το καθεστώς αλήθειας της, τη “γενική πολιτική” της αλήθειας: δηλαδή τους διάφορους τύπους λόγου που αποδέχεται και λειτουργεί ως αληθινούς· τους μηχανισμούς και τα παραδείγματα που καθιστούν κάποιον ικανό να διακρίνει ανάμεσα σε αληθείς και ψευδείς δηλώσεις, τα μέσα με τα οποία καθένας κυρώνεται· τις τεχνικές και τις διαδικασίες εναρμονισμένες με την αξία στην κατοχή της αλήθειας· το στάτους εκείνων που κατηγορούνται με το να λένε τι μετράει ως αλήθεια.” .... Στα πλαίσια των καπιταλιστικών κοινωνιών “.. η "πολιτική οικονομία" της αλήθειας χαρακτηρίζεται από πέντε σημαντικά χαρακτηριστικά. Η "αλήθεια" είναι κεντρική σε κάθε μορφή επιστημονικού λόγου και των θεσμών που τον παράγει· υπόκειται σε μία αδιάκοπη οικονομική και πολιτική υποκίνηση (απαίτηση της αλήθειας, τόσο για την οικονομική παραγωγή όσο και για την πολιτική εξουσία)· είναι το αντικείμενο κάτω από ποικίλες μορφές, αχανούς διάχυσης και κατανάλωσης (κυκλοφορεί μέσω συσκευών της εκπαίδευσης και της πληροφορίας που η έκτασή τους είναι σχετικά πλατιά στο κοινωνικό σώμα, που δεν αντέχουν ορισμένους αυστηρούς περιορισμούς)· παράγεται και μεταδίδεται κάτω από τον έλεγχο, κυρίαρχο εάν όχι αποκλειστικό, από μερικές σημαντικές πολιτικές και οικονομικές συσκευές (πανεπιστήμιο, στρατός, γράψιμο, debate)· τέλος είναι το θέμα ενός ολόκληρου πολιτικού debate και κοινωνικής σύγκρουσης ("ιδεολογικοί" αγώνες) (Foucault 1980: 131-2) Και όσο κι αν το σχολείο θέλει να περνιέται ως ανεξάρτητος θεσμός από την πολιτική στο επίπεδο των γραμμομοριακών συνόλων, ως μηχανισμός διακυβέρνησης της αλήθειας παράγει επιθυμητικές μηχανές, μέρη των υποκειμενοποιήσεων, που λατρεύουν τον κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο λόγο, όπως αυτός εκφράζεται από τους “ήρωες” του στα δίκτυα του καπιταλισμού..

Οι υποκειμενοποιήσεις αρθρώνονται γύρω από δύο βασικές επιταγές του καπιταλισμού: “1. οι άνθρωποι να εκφράζονται με τρόπους που επιβεβαιώνουν τον καταμερισμό εργασίας, 2. η επιθυμία να εκφράζεται μόνο με τέτοιους τρόπους ώστε το σύστημα να μπορεί να την αποζημιώνει, ή αυτή να γίνεται γραμμική και ποσοτικοποιήσιμη, σε συστήματα παραγωγής. ... ο καλύτερος

τρόπος για τον καπιταλισμό να εξασφαλίσει τη σημειωτική υπαγωγή είναι να κωδικοποιήσει την επιθυμία με γραμμικό τρόπο. Σε ένα εργοστάσιο ή μία τράπεζα, ο καπιταλισμός δεν θέλει ανθρώπους που φέρουν μαζί τους την ολότητα των εαυτών τους, με τις επιθυμίες και τα προβλήματα τους. Κανείς δεν τους ζητάει να επιθυμούν, να αγαπάν, να μελαγχολούν· αυτό που τους ζητείται είναι να κάνουν μόνο τη δουλειά τους. Πρέπει να καταπιέζονται το τι αισθάνονται, το τι είναι, τις αντιλήψεις τους (σημειωτική τους), κι όλα τα προβλήματα τους. Το να εργάζεσαι σε μία καπιταλιστική κοινωνία συνεπάγεται ότι απομονώνεις μία ικανή σημειωτική ποσότητας που έχει μία συγκεκριμένη σχέση με το νόμο της γραφής.” (Guattari 2009: 284) Έτσι το εκπαιδευτικό σύστημα συνεισφέρει μέσα από διαδικασίες αποσυναισθηματοποίησης στην ανάδυση της ορθολογικής νεοφιλελεύθερης αλήθειας. Τα άτομα αντιμετωπίζονται ως επιθυμητικές μηχανές, μόνο όταν η επιθυμία τους μπορεί να γίνει στοιχείο της ιεραρχικής διαχείρισης των θεσμών κυριαρχίας, για την αποτελεσματικότερη διεύθυνση με σκοπό την παραγωγικότητα, την κατανάλωση, την αποδοχή των καπιταλιστικών σημειωτικών του θεάματος και της επικοινωνίας, δηλαδή την αξιωματική της υπεραξίας.

Για τον Harry Cleaver το σχολείο είναι μέρος μία μεγάλης βιομηχανίας παραγωγής αλήθειας, στην οποία συμμετέχουν θεσμοί από το νηπιαγωγείο μέχρι το πανεπιστήμιο. Το σχολείο είναι σχεδιασμένο για να παράγει την “εργατική δύναμη” - δηλαδή την προθυμία και την ικανότητα για εργασία. (Cleaver Harry: 2006) Η παραγωγή αυτών των σωμάτων γίνεται μέσω της κωδικοποίησης του προγράμματος σπουδών στη βάση της λογικής της αγοράς. Η εκπαιδευτική πολιτική που θέλει το άτομο υπεύθυνο να επιλέξει ανάμεσα σε διαφορετικούς δρόμους νεοφιλελεύθερης ενσωμάτωσης πραγματοποιείται μέσω μίας κουλτούρας εκτέλεσης καθηκόντων που υπόκειται σε διαφορετικές έννοιες του εαυτού “για το τι πρέπει να θεωρείται καθεστώς, που περιλαμβάνει την παρατήρηση, την επιτήρηση, και την εξέταση” (Foucault)... Ο νεοφιλελεύθερος εαυτός είναι ένας επιχειρηματίας homo economicus, ελεύθερος από το κράτος-νταντά και είναι υπεύθυνος για τον εαυτό του. (Webb, Gulson & Pitton 2014) Αν το σχολείο κοινωνικοποιεί επομένως σε κάτι, είναι ακριβώς αυτή η εκγύμναση στον εαυτό του homo economicus. Η εξέταση, η επιτήρηση, ο εντοπισμός, ο έλεγχος και άλλες λειτουργίες της πανοπτικής αρχιτεκτονικής ενεργοποιούνται μέσα στο πρόγραμμα σπουδών για την επίτευξη της παραγωγικής αποδοτικότητας του νεοφιλελεύθερου υποκειμένου. “Η πρωτοφασιστική εκπαιδευτική πολιτική είναι μία ομάδα λόγων που κεφαλαιοποιούν τους νεοφιλελεύθερους λόγους της απόδοσης, της απορρύθμισης, της αγοράς, των υποδειγμάτων, της υπευθυνότητας, της απόσυρσης του Κράτους, της εμπορευματοποίησης, και των επιχειρηματικών υποκειμένων. Ωστόσο η πρωτο-φασιστική εκπαιδευτική πολιτική χρησιμοποιεί τους λόγους του ρατσιστικού νεοφιλελευθερισμού για τους σκοπούς, των τοπικών, εθνικών, και υπερ-εθνικών ρατσιστικών λόγων.” (Webb & Gulson 2012)

Μέσα στη γραμμική διάταξη των σωμάτων στο χώρο και το χρόνο του σχολείου οι μαθητές/τριες ουσιαστικά υπόκεινται σε μία συγκεκριμένη σημειωτική διαδικασία υποκειμενοποίησης, στα πλαίσια της οποίας καλούνται να πάρουν τη θέση τους ως υπόδουλοι στα αγελαία γραμμομοριακά σύνολα της Αγοράς. “Κάτω από το γράμμα του προγράμματος σπουδών και της ενσάρκωσης του στον δάσκαλο, οι μαθητές εξωθούνται να “χαράξουν” το τρέχον μάθημα. Μέσω της τοποθέτησης του προγράμματος σπουδών ως κώδικα και του καθηγητή ως νόμου, εξασφαλίζεται η ομοιογενής “ενότητα” της τάξης. Αν και, μία τέτοια ενότητα είναι κατηγορηματικά σε μία δογματική διαίρεση της εργασίας. Οι καθηγητές ενσαρκώνουν το πρόγραμμα σπουδών ως κώδικα που οι μαθητές παθητικά ή ίσως και διαδραστικά επαναλαμβάνουν. Με άλλα λόγια, ενώ ο εκτελεστής της ορχήστρας εμπλέκεται στην παρτιτούρα ως σημείο, αυτή η εμπλοκή δεν είναι ενεργητική. Μάλλον, απαιτεί τον εκτελεστή να ακολουθεί την παρτιτούρα με πίστη. Εκ περιτροπής, ενώ οι ενέργειες του σώματος του εκτελεστή εμπλέκονται φαινομενικά, αυτή η εμπλοκή είναι καθεκτική σε ένα σύστημα σημειολογίας που εγκαθιδρύεται εκ των προτέρων. Να το θέσουμε

διαφορετικά, ενώ οι μαθητές μπορεί να εμπλέκονται πολύ καλά σε μία σχέση διάδρασης στη δουλειά τους, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος τέτοιες διαδράσεις να αναπαράγουν απλά την δογματική εικόνα της σκέψης. Βρίσκοντας ασφάλεια στη λογική της *αναπαράστασης*, η παιδαγωγική ζωή γίνεται αντιδραστική, δεσμεύοντας την επιθυμία του μαθητή στις μονότονες αισθαντικότητες της αγέλης.” (Wallin Jason 2010:68-9)

Ο σχολικός θεσμός ως χώρος σημειωτικής παραγωγής αναδύεται μέσα από την κανονικοποίηση των συμπεριφορών, που στοχεύει στην πειθάρχηση των σωμάτων, με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας τους. Η διακυβέρνηση της αλήθειας συνίσταται στην γραμμικά ιεραρχική διάταξη των ρουτινών της εκπαιδευτικής παραγωγής, με σκοπό την επιτήρηση, τον έλεγχο και τη διόρθωση τους. Η σημειωτική, η διακυβέρνηση και η πειθαρχία συναρθρώνονται στο πανοπτικό σχολείο. Έτσι αναπαράγεται η βασική διαίρεση του καταμερισμού εργασίας ανάμεσα σε διευθυντές και διευθυνόμενους, ειδικούς και μη, οδηγώντας τα υποκείμενα στην εκάστοτε αναζήτηση των “ηρωικών” ηγετών της καθημερινής ζωής. Παράλληλα η επιβράβευση όσων πειθαρχούν και επιβεβαιώνουν την ενσωμάτωσή τους στον σχολικό θεσμό (οικονομικά και συμβολικά βραβεία, ανάθεση ρόλου απουσιολόγου κ.α) παράγει την αναπαράσταση ενός μικρού ήρωα στα δίκτυα της καθημερινότητας του καπιταλιστικού κώδικα: η επιμελής φροντίδα του εαυτού μπορεί να οδηγήσει στην επιτυχία σου, φρόντισε και πολέμα εναντίων όλων για αυτήν μέχρι θανάτου. “Αυτό που μαθαίνει κανείς στο σχολείο ή το πανεπιστήμιο· δεν είναι ουσιαστικά ένα περιεχόμενο ή δεδομένα, αλλά ένα συμπεριφορικό μοντέλο προσαρμοσμένο σε συγκεκριμένες κοινωνικές κάστες” (Guattari Felix 2009:279) Η έμφαση της εκπαίδευσης στη λογοκεντρική έκφραση (γραπτή, προφορική, οπτικοακουστική κλπ) αναπαράγει τη σημειωτική κυριαρχία του ομιλητή πάνω στον ακροατή, του ειδικού στον μη-ειδικό, που μέσα από την ιεραρχική διάταξη κωδικοποιημένων λειτουργιών και ρόλων συνδέει τα υποκείμενα ως μηχανές στην καπιταλιστική πυραμίδα. Τελικά η εξέταση της γραπτής και προφορικής έκφρασης λειτουργεί ως ομολογία πίστης, στο αόρατο χέρι της αγοράς.

Παράλληλα “η εξέταση συνδυάζει τις τεχνικές της ιεραρχίας που επιτηρεί και εκείνες της κύρωσης που “κανονικοποιεί”. Πρόκειται για μία κανονιστική επιστασία, για μια επιτήρηση που επιτρέπει τον χαρακτηρισμό, την ταξινόμηση και την τιμωρία. Εμφυτεύει στα άτομα μία ορατότητα που επιτρέπει τον διαφορισμό τους και την τιμωρία τους. Για αυτό και σε όλα τα πειθαρχικά συστήματα, η εξέταση είναι κατεξοχήν τυποποιημένη. Η εξέταση συνδυάζεται με την τελετή της άσκησης της εξουσίας και τη μορφή της εμπειρίας, με την επίδειξη της ισχύος και την ανεύρεση της αλήθειας. Στο κέντρο κάθε πειθαρχικής διαδικασίας, η εξέταση φανερώνει την καθυπόταξη εκείνων που θεωρούνται ως αντικείμενα και την αντικειμενοποίηση εκείνων που καθυποτάσσονται. Στην εξέταση αναφαίνεται περίτρανα η επιρόσθεση των σχέσεων εξουσίας και γνώσης.” (Foucault 1989: 245) Κάθε τάξη (order) αναδύεται ιεραρχικά από τις ταξινομήσεις (classes) στα δυνητικά κελιά του σχολείου, του κράτους, της αγοράς.

Το παιδί μέσα στο σχολείο εντάσσεται σε μία ρουτίνα προαποφασισμένων από το κράτος και την αγορά επιλογών, που το κοινωνικοποιούν σε μία ταυτότητα αναπαραγωγού και καταναλωτή των κυρίαρχων αξιών. Και αν αυτό ήταν έμμεσο και ασαφές στη μέχρι τώρα εκπαίδευση, γίνεται άμεσο και ξεκάθαρο στα πλαίσια της νέας εκπαιδευτικής πολιτικής, που προσαρμόζει το σύστημα στην λογική της ευελιξίας του καπιταλισμού. Μέσα από μία ανταποδοτική λογική, αμείβεται με ένα βαθμό για τη συνέπεια του, ως προς τους στόχους που θέτει το εκάστοτε παραγωγικό οικοδόμημα της εκπαίδευσης. Σε όλη αυτή την πορεία συλλέγει καταρτίσεις, που συχνά θα αποδειχτούν άχρηστες ακόμα και για αυτή την κυρίαρχη λογική της αγοράς. Όταν μάλιστα στο δίκτυο της εκπαίδευσης το παιδί κυριολεκτικά αγοράζει υπηρεσίες από τα φροντιστήρια ως εξατομικευμένος καταναλωτής, τότε η όποια φιλότιμη προσπάθεια του να ενταχθεί στο σχολείο ή την κοινωνία ως ενεργός πολίτης, γίνεται μάταιη.

Ο νεοφιλελεύθερος φασισμός ενισχύεται ακόμα περισσότερο με το νέο "στρατιωτικοποιημένο" λύκειο του Arbeit macht frei. Η εντατικοποίηση του έργου, κληρονομείται στην προσωπικότητα του παιδιού ως αξία, η εργασία πάνω από όλα γίνεται η κεντρική του αναπαράσταση για τη ζωή, επιτρέποντας να μπορεί να συνδεθεί σε οποιαδήποτε μηχανή του καπιταλισμού, αδιαφορώντας για το έργο που συνολικά παράγει αυτή η μηχανή. Το παιδί μέσα από την επίπονη εκπαίδευση μπορεί να γίνει έτσι, ο μηχανικός κατασκευής ενός γρήγορου τρένου για το ταξίδι στο Άουσβιτς ή ενός πυρηνικού εργοστασίου στη Φουκοσίμα, ή του χρυσωρυχείου στη Χαλκιδική. Η επίπονη εκπαίδευση, ακόμα και σήμερα έχει ως αξία το Arbeit macht frei. Και αυτό συνδέεται με τη συνολική αποσυναισθηματοποίηση που παράγει ο πολιτισμός μας.

Arbeit macht frei: η ενστάλαξη της αγάπης προς την άσκηση και την πειθαρχία, η έμφαση της εκπαίδευσης στην επίδοση μέσω της εκτέλεσης των μικρών ασκήσεων, των μικρών πειθαρχικών μηχανών στα πλαίσια ενός μαθήματος, όπως είναι η "μεθοδολογία" της αποστήθισης μέσω της επανάληψης, η τυποποιημένη εφαρμογή κι επιβεβαίωση του κανόνα, η αδυναμία κριτικής των αγελοποιήσεων, η στερεότυπη είσοδος και έξοδος του από το μάθημα με το χτύπημα του κουδουνιού και τόσες άλλες, δημιουργεί μία δυνητικά αυταρχική προσωπικότητα που αγαπάει αυτές τις μηχανές, αδιαφορώντας για το σκοπό, και τις αξίες του σχολικού εργοστασίου. Αυτή η αγάπη του για τη μηχανοποίηση, αυτή η ταύτιση της υποκειμενικότητας με τη μικρές μηχανές παγώνει την αγάπη, τα συναισθήματα του για τον Άλλον, τον συγκάτοικο του στο θρανίο, που τον αντιλαμβάνεται ως ένα ακόμα γρανάτζι της μηχανής, που κάθε στιγμή πολεμά ή χρησιμοποιεί για να πετύχει την εξέλιξη του, για την επιβράβευση του ως ήρωα της εποχής του.

Ο Αντόρνο σε αυτό το πάγωμα της αγάπης και την αποσυναισθηματοποίηση είδε μία από τις συνθήκες δημιουργίας των στρατοπέδων συγκέντρωσης:

“Η ανικανότητα να ταυτιστούμε με άλλους ήταν αναμφίβολα η πιο σημαντική ψυχολογική συνθήκη για το γεγονός ότι μπόρεσε να συμβεί το Άουσβιτς ανάμεσα σε λιγότερο ή περισσότερο πολιτισμένους και αθώους ανθρώπους. Αυτό που αποκαλείται συνταξιδιώτης, ήταν πρώτιστα επαγγελματικό συμφέρον, κάποιος που επιδιώκει το όφελος του πάνω από όλα και, απλά δεν διακινδυνεύει, δεν μιλάει πολύ. Αυτή η σιωπή κάτω από τον τρόμο ήταν μόνο η συνέπεια της. Η ψυχρότητα της κοινωνικής μονάδας, ο απομονωμένος ανταγωνιστής, ήταν η προϋπόθεση, καθώς και η αδιαφορία για την τύχη των άλλων, για το γεγονός πως μόνο λίγοι άνθρωποι αντέδρασαν.” (Adorno 1966) Τα σχολεία – στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι σύγχρονοι παρθενώνες του νεοφιλελευθερισμού.

Στα πλαίσια της καπιταλιστικής κωδικοποίησης η νεοφιλελεύθερη φροντίδα του εαυτού γίνεται αντικείμενο της σχολικής διακυβέρνησης, που ενσαρκώνει στα υποκείμενα την πεποίθηση ότι ο ανταγωνισμός, κι ο πόλεμος διατάσσεται από το αόρατο χέρι του οικονομικού ορθολογισμού, τους νόμους της αγοράς, τη δια βίου κατάρτιση. Η ζωή του μαθητή/τριας γίνεται μία πορεία συλλογής σημείων καριέρας μέσα από τη διαρκή ομολογία πίστης στο καθεστώς αλήθειας του νεοφιλελευθερισμού, που πλέον διαχέεται σε κάθε στιγμή της καθημερινής του ζωής. Προφορική και γραπτή εξέταση, εξέταση της συμπεριφοράς, εξέταση των σημείων καριέρας, βιομετρική εξέταση, κι εξέταση dna, δια βίου εξέταση. Η ζωή καταλήγει να είναι ένας διαρκής ολοκληρωτικός πόλεμος όλων εναντίων όλων, σε κάθε στιγμή της καθημερινότητας, για την επέκταση του Χρήματος και της Τιμής, του ζωτικού χώρου της Αγοράς του homo economicus.

Μαθαίνοντας τη μη-φασιστική ζωή. Ένας χάρτης για ανακατάληψη της καθημερινής ζωής στη μάθηση.

Η μάθηση της μη-φασιστικής ζωής δεν μπορεί να συνταγογραφηθεί από τους ειδικούς της καθημερινής ζωής, είτε είναι ψυχαναλυτές, είτε κοινωνιολόγοι, είτε παιδαγωγοί ή ακόμα και οι επαναστάτες της. Η μάθηση της μη-φασιστικής ζωής αναδύεται στην καθημερινότητα των μοριακών επαφών ανάμεσα στους συμμετέχοντες στην κοινωνική ζωή, στα σταυροδρόμια των επιλογών τους για εξέγερση ενάντια στο υπάρχον, για την επαναοικειοποίηση της Νέας Γης. Αν θέλουμε να αποφύγουμε όλες εκείνες τις συναρθρώσεις, που οδηγούν στη διαμόρφωση αγελαίων συνόλων ταυτότητας, σε βάρος της πολλαπλότητας των μοναδικότητων μας, δεν μπορούμε παρά να βασιστούμε στην απελευθέρωση των εργαστηρίων της επιθυμητικής παραγωγής των “από κάτω”. Όμως τα εργαστήρια αυτά δεν χτίζονται στη βάση ενός νέου ορθολογικού σχεδιασμού μιας άλλης μάθησης, που παράγεται στα ιερατεία των επαναστατικών ή των επιστημονικών πρωτοποριών. Τα εργαστήρια αυτά είναι έργο των ίδιων των “από κάτω”, ενάντια και πέρα από τις παρανοϊκές μηχανές του καπιταλισμού.

Ο Φουκώ στον πρόλογο του Αντι-Οιδίποδα χαρτογραφεί ένα πεδίο υψιπέδων δράσης για την αποφασιστικοποίηση της καθημερινότητας και την ανακατάληψη της από τις δυνάμεις της ζωής.

- i. Να ελευθερώνεις την πολιτική δράση από την ενοποιητική και ολοποιητική παράνοια.
- ii. Να αναπτύσσεις τη δράση, τη σκέψη και τις επιθυμίες μέσω της εξάπλωσης, της αντιπαράθεσης και της αποσύνδεσης, και όχι μέσω της υποδιαίρεσης και της πυραμιδικής ιεράρχησης.
- iii. Να αποσύρεις την αφοσίωση και την υποταγή σε οποιαδήποτε από τις κατηγορίες του Αρνητικού (νόμος, όριο, ευνουχισμός, έλλειψη, χάσμα) το οποίο η Δυτική σκέψη ανήγαγε σε ιερό ως μορφή εξουσίας και ως πρόσβαση στην πραγματικότητα. Προτίμησε αυτό που είναι θετικό και πολλαπλό, τη διαφορά από την ομοιομορφία, τις ροές από τις ενότητες, τις ευέλικτες συναρμογές από τα συστήματα. Πίστεψε ότι αυτό που είναι παραγωγικό δεν είναι εδραιωμένο [μόνιμο, μη-αποδημητικό] αλλά νομαδικό.
- iv. Μη νομίζεις ότι κάποιος πρέπει να είναι θλιμμένος για να είναι ακτιβιστής, έστω κι αν αυτό που μάχεται είναι αποκρουστικό. Αυτό που έχει επαναστατική δύναμη είναι η σύνδεση της επιθυμίας με την πραγματικότητα (και όχι η υπαναχώρηση σε μορφές αναπαράστασης).
- v. Μην χρησιμοποιείς τη σκέψη για να θεμελιώσεις την πολιτική δράση στην Αλήθεια. Ούτε την πολιτική δράση για να δυσφημείς, ως απλή εικασία μια γραμμή σκέψης. Χρησιμοποίησε την πολιτική πρακτική σαν μια ενδυνάμωση της σκέψης, και την ανάλυση ως πολλαπλασιαστή των μορφών και των πεδίων παρέμβασης της πολιτικής δράσης.
- vi. Μην έχεις την αξίωση η πολιτική να αποκαθιστά τα ‘δικαιώματα’ του ατόμου, όπως η φιλοσοφία τα έχει ορίσει. Το άτομο είναι το προϊόν της εξουσίας. Αυτό που χρειάζεται είναι η «απο-ατομικοποίηση» μέσα από τον πολλαπλασιασμό και την μετατόπιση, είναι οι ποικίλοι συνδυασμοί. Η ομάδα δεν πρέπει να είναι ο οργανικός δεσμός που ενώνει ιεραρχημένα άτομα, αλλά μια διαρκής γεννήτρια της απο-ατομικοποίησης.
- vii. Μην γοητεύεσαι από την εξουσία. (Εμμανουηλίδης Μάριος)

Ο χάρτης αυτός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, στην προσπάθειά μας να δημιουργήσουμε όλες εκείνες τις μηχανές του πολέμου, για την αντίσταση αλλά κυρίως για τη δημιουργία νομαδικών πορειών φυγής, από το πεδίο του νεοφιλελεύθερου φασισμού στους χώρους της μάθησης. Το έργο αυτό οφείλει να είναι έργο των “από κάτω” και να συνδέεται με τις κοινότητες

αγώνα τους. Κατά τη γνώμη μας τα σχολεία οφείλουν να ανακαταληφθούν από τις τοπικές κοινότητες, και να μετατραπούν από χώρους εκπαίδευσης των homo economicus σε πάρκα μάθησης της ελευθερίας, ζώνες κριτικής, δημιουργίας και πειραματισμών, που θα απελευθερώνουν την επιθυμία των συμμετεχόντων. Ο σχολικός χώρος και χρόνος, οφείλει να αυτοοργανώνεται ως σχολή, ελεύθερη από τον κυρίαρχο θεολογικό νεοφιλελεύθερο λόγο του τέλους της ιστορίας.

Σε αυτή την κατεύθυνση οφείλουμε να καταργήσουμε τον κάθετο ιεραρχικό καταμερισμό διευθυντών και διευθυνόμενων, ειδικών και μη-ειδικών, και να ανοίξουμε τα σχολεία στις συλλογικές αυτόνομες διευθετήσεις των κοινοτήτων, στα πλαίσια των οποίων αναδύονται. Η μάθηση αφορά το σύνολο της κοινοτικής ζωής κι όχι τους ειδικούς της εκπαίδευσης, μέσα στους τέσσερις τοίχους των εκπαιδευτικών φυλακών. Ο σχεδιασμός των σπουδών, το πρόγραμμα, ο έλεγχος των στόχων, κλπ οφείλουν να αναδύονται από την συνάρθρωση των επιθυμιών των ατόμων μέσα στις συνελεύσεις τους. Το ζητούμενο δεν είναι η παραγωγή κι αναπαραγωγή μίας γνώσης θεμέλιου της ιεραρχικής διακυβέρνησης πραγμάτων κι ανθρώπων, αλλά η αυτοδιεύθυνση της καθημερινής ζωής για την ικανοποίηση των επιθυμιών όλων. Γιατί η ευτυχία ως κοινωνική επιθυμητική παραγωγή είναι συλλογική.

Στην κατεύθυνση αυτή οι συμμαθητές των αναδυόμενων διαδικασιών, οφείλουν να διαλύσουν κάθε πανοπτική μηχανή και τις λειτουργίες: της επιτήρησης, της εξέτασης, της ταξινόμησης, του εντοπισμού κλπ. Στα πάρκα της ελεύθερης μάθησης, οι ρόλοι γίνονται διαδικασίες και μοιράζονται κυκλικά ανάμεσα στους συμμετέχοντες. Η μαθησιακή διαδικασία γίνεται οριζόντια καταργώντας τον ιεραρχικό καταμερισμό του έργου, συγχρονίζοντας τις στιγμές διδασκαλίας-μάθησης ανάμεσα σε όλους τους συμμετέχοντες της. Οφείλει να συναρθρώνεται στο επίπεδο της ικανοποίησης των επιθυμιών τους κι όχι της επιβεβαίωσης της ταυτότητας των αγελαίων συνόλων. Ο πειραματισμός και το παιχνίδι αντικαθιστούν τους μηχανισμούς ελέγχου του καθεστώτος αλήθειας και των γραμμικών ακολουθιών της παραγωγικότητας και της πειθαρχίας.

Η μη-φασιστική μάθηση συνδέεται με την άνθιση όλων των ιδιαιτεροτήτων, ξεκινώντας από τη διαφορετικότητα κι όχι από την ταυτότητα. Σε κάθε τέτοια κατάσταση η χασοπή πολλαπλότητα αυτοοργανώνεται ως έκρηξη δημιουργίας, ως οριζόντια ανάδυση της επιθυμητικής τάξης, κι όχι ως διατεταγμένη ιεραρχική ταξινόμηση ανθρώπων και πόρων. Η τάξη της μάθησης αναδύεται ως αυτοοργάνωση, από ελεύθερους ανθρώπους, που ζουν αυτόνομα σε κοινότητες χρηστών κι όχι ιδιοκτητών, πολιτών κι όχι υπηκόων, δημιουργών και όχι θεατών, για την ικανοποίηση των επιθυμιών τους. Και αυτές οι κοινότητες δεν χωράν στις ιεραρχικές κωδικοποιήσεις κράτους και κεφαλαίου, την αξιωματική της υπεραξίας και τις νεοφιλελεύθερες θεολογίες τους (οικονομικές, κοινωνικές, ψυχαναλυτικές κλπ). Δημιουργούνται συλλογικά στο παρόν της κοινωνικής μας ζωής, ως διαρκής εξέγερση ενάντια σε κάθε φασιστική μοριοποίηση της.

Μάρτιος 2014

Αναφορές

Adorno, Theodor (1966) , *Education After Auschwitz*, <http://t.co/kJrXGtu1xe>

Cleaver, Harry (2006), *On Schoolwork and the Struggle Against It* , Austin Texas

Deleuze Gilles & Guattari Felix (1977), *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια. Ο Αντιοιδίπους*, Αθήνα: Εκδόσεις Ράππα.

Foucault, Michel (1980) *Power knowledge*, New York: Pantheon Books.

Foucault, Michel (1989) *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*, Αθήνα: Εκδόσεις Ράππα.

Guattari, Felix (2009) *Chaosophy Texts and Interviews 1972-1979*, Los Angeles: Semiotext(e)

Webb P Taylor , Gulson Kalervo & Pitton Viviana (2014), “The neo-liberal education policies of epimeleia heautou: caring for the self in school markets”, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of education*, Volume 35, Issue 1, σελίδες 31-44.

Webb P. Taylor , Gulson Kalervo N. (2012) “Education Policy as Proto-fascism: The Aesthetics of Racial Neo-liberalism”, *Journal of Pedagogy / Pedagogický časopis*. Volume 2, Issue 2, σελίδες 173–194.

Wallin Jason (2010) *A Deleuzian Approach to Curriculum: Essays on a Pedagogical Life*, London and New York: Palgrave Macmillan. Matthew Carlin.

Έκο Ουμπέρτο (2010): Ο Ουμπέρτο Έκο για τον πρωτοφασισμό Ημερομηνία ανάκτησης: 10/2/2014 ώρα 17:37 από http://gravityandthewind.blogspot.gr/2010/01/blog-post_14.html

Φουκώ Μισέλ, Εισαγωγή στη μη-φασιστική ζωή, μετάφραση Εμμανουηλίδης Μάριος, ανάκτηση από http://koinoniko-ergastirio.blogspot.gr/2012/11/blog-post_7508.html